

Ajvideboplatsen

Rapport från arkeologisk undersökning
2002 av fornlämning nr. 171 på fastigheten
Ajvide 2:1 i Eksta socken, Gotland.

Högskolan på Gotland
Institutionen för kultur och samhälle
Cramérgatan 3
621 67 Visby

FORNLÄMNING 171, AJVIDE 2:1 EKSTA SOCKEN, GOTLAND

Föreliggande rapport är en sammanfattning av undersökningarna vid Ajvide, år 2002, utförda av Högskolan på Gotland inom ramen för fältkurser i arkeologi. Detaljerad dokumentation finns i databasen för Ajvideprojektet. Materialet lämnas till Gotlands Fornsal på det sätt som museet kräver. Ett samarbete har påbörjats för att utarbeta riktlinjer för överlämnande av material. Sammanställningen av rapporten har gjorts av fil mag Johan Norderäng.

Visby 2003-02-12

Inger Österholm
Fil dr, prorektor
Högskolan på Gotland
Institutionen för kultur och samhälle

Inledning

Den arkeologiska undersökningen vid Ajvide, Eksta sn genomfördes inom ramen för Högskolan på Gotlands fältkurser i arkeologi. Ansvarig för undersökningen var fil.dr Inger Österholm. Utgrävningen är en fortsättning av tidigare undersökningar på platsen (1983-1987 samt 1992-2001) och ingår i projektet *Gotlands stenålder* (Österholm 1989, 1996). Syftet med årets undersökning var att fullfölja förra årets intentioner att kunna avgränsa det fyndförande kulturlagret och gravfältet i söder och norr. Utöver detta återupptogs arbetet med höjdkartering av området västerut från gravfältet. Syftet med detta är att knyta ihop det tidigare karterade området med nuvarande kustlinje för att erhålla underlag till en mer heltäckande landskapsrekonstruktion.

Tekniska uppgifter

Stenålderslokalen är registrerad på fastigheten Ajvide 2:1 i Eksta socken, Gotland, och har fornlämningsnummer 171. Enligt tidigare avgränsning med hjälp av fosfatkartering sträcker den sig över ytterligare fastigheter. Det lokala koordinatnätet lades ut 1983 med teodolit. Y-axeln har stigande värden åt norr och X-axeln stigande värden åt öster. Grävningens fixpunkt ligger på 13,21 m ö h. Fixpunkten består av ett fast stenblock som i det lokala koordinatsystemet har koordinaterna; X+30,52, Y-140,61, Z 13,21.

Sedan 1997 används digital teknik fullt ut också för dokumentation i fält. Utöver användandet av totalstation registreras fynden med hjälp av en streckkodsläsare direkt i fält och erhåller ett ID-nummer. I samband med detta lagras alla fynddata i en databas.

Avtorvningen har skett manuellt och fyndmaterialet har registrerats per m² och 10-cm lager. Anläggningar har grävts separat. Alla artefakter har registrerats med exakta X, Y och Z-värden.

Plan- och profiltritningar (sektioner) har ritats i skala 1:20 och anläggningar i skala 1:10.

Fotografering har utförts dels i lodfototeknik och dels som snedfoto. All dokumentation sker fortlöpande med hjälp av digital kamera.

Grävtid, personal och medverkande studenter

Årets grävning genomfördes under tre perioder. Totalt medverkade ett 90-tal studenter. Ansvarig arkeolog i fält, Fil. lic. Gunilla Hallin. Övrig personal bestod av: fil. mag. Johan Arvidsson, fil. kand. Margareta Kristiansson samt fil. mag. Johan Norderäng.

3/5-31/5   Studenter från Högskolans AB-kurser i arkeologi (nätburen och campus).

24/6-5/7   Studenter från Högskolans sommarkurs i Arkeologisk metodutveckling och elever från Gotlands läns folkhögskolas arkeologikurs.

2/9-18/9   Studenter från Högskolans C-kurs i arkeologi (nätburen och campus).

Undersökta ytor

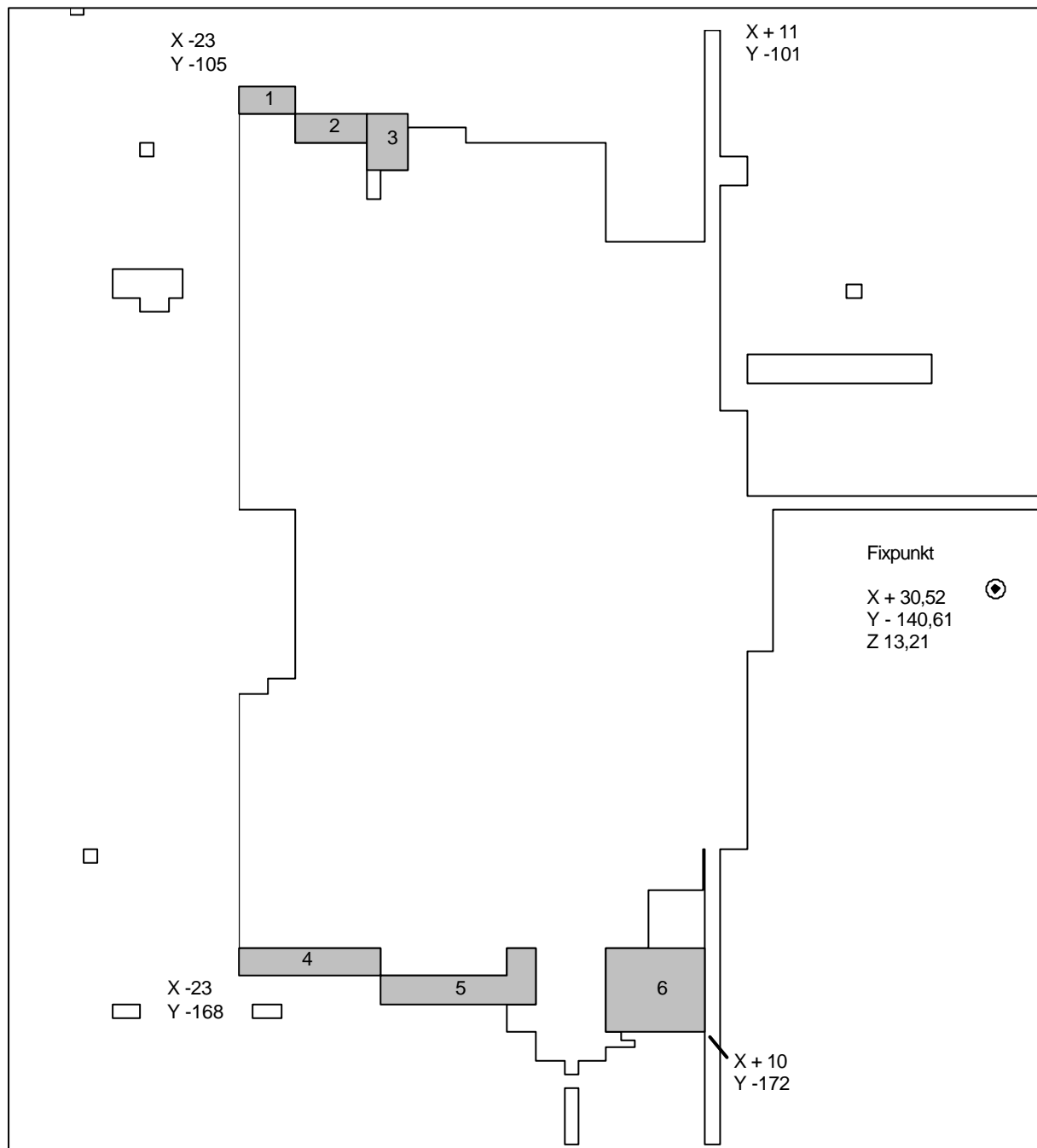

Bild 1. Årets, 2002, sex schakt i grått

Totalt undersöktes en yta av 118m² fördelade på sex schakt. Schakten 1-3 i nordvästra delen av gravfältet och 4-6 i södra delen. Samtliga schakt lades i direkt anslutning till tidigare grävda ytor. Översigtsbild på hela den grävda ytan med årets schakt ses ovan (Bild 1).

Schaktens storlek:

Schakt 1	8m ²
Schakt 2	10m ²
Schakt 3	12m ²
Schakt 4	20m ²
Schakt 5	26m ²
Schakt 6	42m ²

Schakt 1-3

Schakten i nordvästra delen av gravfältet lades mot tidigare grävda ytor, i huvudsak undersökta 1992 (Bild 1 ovan). Omedelbart söder om Schakt 1 och väster om Schakt 2 återfanns 1992 Grav 21. Möjligheten till fynd av nya gravar ansågs därför föreligga i detta område.

Schakt 1

Några svartfärgade områden kunde ses redan i lager 1 och de fortsatte ner i lager 3. Inget av dessa resulterade dock i någon gravanläggning. Fyndmängden i schaktet var relativt hög och motsvarar de ytor söder om Schakt 1 som undersöktes på tidigt 1990-tal. I profilen mot norr konstaterades kulturlagret vara 50-60 cm djupt och det sterila gruset nåddes i lager 5.

Schakt 2 och 3

Kulturlagrets djup varierade mellan 40-60 cm i profilen mot norr. Det var dock något ojämnare än i Schakt 1 som låg omedelbart väster om Schakt 2. Sterilt strandgrus nåddes i lager 5.

Schakt 4-6

Schakten 4-6 lades direkt söder om ytor grävda 2001 i syfte att avgränsa det fyndförande kulturlagret i sydlig riktning samt att undersöka om ytan av lösfunna människoben som påträffades 2001 fortsatte (Bild 1 ovan).

Schakt 4

Schaktet var fyndfattigt och sterilt strandgrus framkom redan i lager 3. I profilen mot söder är kulturlagrets djup mellan 20-25 cm.

Schakt 5

Schaktet var i västra delen mot schakt 4 relativt fyndfattigt. Generellt kan sägas att fynden i södra delen av utgrävningsområdet avtar ju längre västerut man kommer. I östra delen däremot var fyndmängden betydligt högre. I denna del av schaktet återfanns också lösfynd av människoben, mer om detta nedan. Steril sand nåddes i lager 3. I profilen mot söder kunde ingen stratigrafisk skiktning iakttas.

kommer från en individ äldre än 20 år. Även skalltaksfragmenten indicerar en yngre och en äldre individ, även om detta inte är lika tydligt som för de andra tre benen.

Någon samlad analys av alla lösfynd av människoben, från både 2001 och 2002, har i skrivande stund inte gjorts. Men klart står att fynden från 2001 representerar minst två individer och att samma förhållande gäller för fynden från 2002. Spridningsbild på samtliga lösfynd av människoben från 2001-2002 presenteras på Bild 2 ovan.

Nämnas bör att ytterligare några lösfynd av människoben finns utanför det ovan nämnda området kring årets Schakt 5 samt två tänder i Schakt 6. En sammanställning i tabellform över humanmaterialet 2002 finns i Bilaga 1.

De osteologiska bestämningarna är preliminära och gjorda av professor Ebba During och fil.mag. Gustav Jonsson.

Schakt 6

Schaktet var mycket fyndfattigt och hade ett tunt kulturlager som kännetecknades av en stor mängd sten. Berghällen nåddes en bit ner i lager 3. Det var omöjligt att skilja det fyndförande kulturlagret från ploggången ovanför. I profilerna, både mot öster och söder, kunde ingen stratigrafisk skiktning iaktas. Mot norr och väst ligger tidigare grävda ytor.

Bland fynden kan nämnas två människotänder: (ID:111465) samt (ID:112134). De båda tänderna återfanns ca 4,5 m ifrån varandra och i olika lager, lager 1 respektive ploggång.

Slutsats norra och södra schakten

Ett syfte med årets undersökning var att avgränsa kulturlagrets och gravarnas utbredning i nord- och sydlig riktning. Tidigare år har det konstaterats att det i östlig riktning troligen inte är meningsfullt att söka gravar samt att kulturlagrets mäktighet snabbt avtar.

Årets undersökning visar att det i sydlig riktning troligen föreligger samma förhållande som ovan beskrivet för östlig. Kulturlagret är omrört, svårt att avgränsa samt fyndfattigt. Dessutom ligger berghällen så grunt att det inte finns någon möjlighet att återfinna oskadade gravar, om gravar en gång anlagts. Ett undantag för anmärkningen om fyndfattigdomen måste dock göras. I en begränsad del av Schakt 5 var fyndtätheten hög.

I norra delen är situationen en annan. Kulturlagrets tjocklek är betydande och fyndtätheten hög. Inga gravar påträffades i norra delen men schakten där var förhållandevis små och ligger relativt nära tidigare återfunna täta koncentrationer av gravar. Ser man på gravfältet i helhet och spridningen av gravar på detsamma kan man konstatera att gravarna ligger i större eller mindre koncentrationer/grupper med relativt stora gravtomma områden emellan. En fortsättning av gravfältet norrut är därför inte otänkbar.

Kartering

Under mitten av 1990-talet gjordes omfattande höjdkartering på och omkring utgrävningsområdet. Denna kartering har använts för landskapsrekonstruktion där kustlinjen från olika faser av stenåldern kan visas (Burenhult 1997:XIV-XV).

Målsättningen med den i år påbörjade karteringen är att utvidga det karterade området i väst/nordvästlig riktning ner till nuvarande strandlinje.

Fast punkt vid skogsbrynet

För att kunna återuppta karteringen kommande säsong utsattes en ny fast punkt vid skogsbrynet. Punkten består av ett järnrör nedslaget i marken. Röret ligger 4,5 m väster om ett större fast stenblock invid staketet mot skogsbrynet (Bilaga 2). Det är således järnrörets koordinater som presenteras nedan för Punkt 5. Den vita markeringen på stenblocket är utgångspunkt för att kunna hitta järnröret om/när det övervuxits av gräs. Punkt 5 har koordinaterna:

X	-230,82
Y	-76,43
Z	9,75

Punkt 5 kunde då den sattes ut endast ses från Punkt 2. På grund av vegetation var den inte synlig från punkt 1, åtminstone inte under sommarens grävning. Från Punkt 5 fanns en god siktlinje på cirka 60 m västerut in i skogen. Längs med denna siktlinje gjordes under säsongen ett antal stationsförflyttningar in i skogen västerut och cirka 200 mätpunkter togs för höjdkartering. Målsättningen är att fortsatt kartering skall göras i skogen och västerut mot stranden så att nuvarande strandlinje och det karterade området på utgrävningsplatsen kan knytas samman. Då vegetationen från skogsbrynet västerut bitvis var mycket tät blev arbetet tidskrävande och relativt få mätpunkter blev resultatet. Målsättningen att nå nuvarande strandlinje kunde därför ej nås under sommaren. Totalt karterades ett område på cirka 150x100 m och det är cirka 500 m kvar till nuvarande strandlinje.

Fynd

Fyndmängden på ajvideboplatsen är, ur volymsynpunkt, mycket stor och delas upp i två huvudkategorier. Massmaterial består av djurben, keramikfragment samt ej retuscherad flinta samt flintavslag, från kulturlagret. Detta insamlas per m² och 10 cm lager.

Mer anmärkningsvärda fynd mäts in med exakta koordinater och denna kategori benämns *Inmätt fynd*. I vissa fall återfinns sådana artefakter under förhållanden som inte möjliggör inmätning, till exempel vid sällning eller fyndsortering. Fyndet behandlas då som *Inmätt fynd* dock blir registreringsexaktheten reducerad till kvadratmeterruta och lager. Denna kategori benämns *Ej inmätt fynd*.

Några fynd utöver det vanliga kan nämnas.

I Schakt 5 återfanns en mindre (ca 6x5cm) stor slipsten av sandsten (ID:110352). Stenen har tydliga slispår samt någon sorts gulaktig beläggning (Bild 3).

Bild 3. Slipsten

Ett fragment av en stridsyx (ID:110165) återfanns i Schakt 4 (Bild 4 nedan)

Bild 4. Fragment av stridsyx.

På bopplatsen har tidigare hittats flera små kärl av keramik. I Schakt 1 återfanns ett helt komplett cirka 30mm högt miniatyrkärl av keramik (ID:111372) (Bild 5).

Bild 5. Miniaturkärl av keramik.

Massmaterial

Som nämnts ovan insamlades och registrerades fyndmaterialet i två huvudkategorier, detaljinmätta fynd med X-, Y- och Z-värden samt massmaterialet från bopplatsens kulturlager. Det sist nämnda samlades in och registrerades per 10 cm lager och kvadratmeterruta. Totalt registrerades 2085 fyndposter i fynddatabasen. I tabell 2 nedan redovisas en sammanställning av årets fyndmaterial utan ingående detaljbeskrivning.

Fyndtyp	Antal	Vikt i gram
Detaljinmätta fynd	281	(vägs ej i fält)
Ornerad keramik	3361	37423
Oornerad keramik	42100	108905
Djurbensmaterial	(räknas ej)	146875
Flintavslag	6861	15269

Tabell 1. Fyndfördelning.

Referenser

Burenhult, G. (Red) 1997. *Remote sensing : applied techniques for the study of cultural resources and the localization, identification and documentation of sub-surface prehistoric remains in Swedish archaeology. Vol. 1, Osteo-anthropological, economic, environmental and technical analyses.* Theses and papers in North-European archaeology, 13:a

Österholm, I. 1989. *Bosättningsmönstret på Gotland under stenåldern : en analys av fysisk miljö, ekonomi och social struktur.* Theses and papers in archaeology. New series, A, 3

Österholm, I. 1996. Boplatsen vid Jakobs/Ajvide, Eksta sn. Gotland. En översikt av undersökningarna 1983-1996. *Gotländskt Arkiv.*

Otryckta källor

Norderäng, J. 2001. Ajvideboplatsen. Rapport från arkeologisk undersökning av fornlämning nr. 171 på fastigheten Ajvide 2:1 i Eksta socken, Gotland. (Rapporten avser undersökningarna 2000).

Norderäng, J. 2002. Ajvideboplatsen. Rapport från arkeologisk undersökning av fornlämning nr. 171 på fastigheten Ajvide 2:1 i Eksta socken, Gotland. (Rapporten avser undersökningarna 2001).

Muntliga referenser

During, Ebba, professor, Högskolan på Gotland/Arkeoosteologiska forskningslaboratoriet Ulriksdal.

Jonsson, Gustav, fil.mag, Högskolan på Gotland.

Bilaga 1.

Fyndtyp	ID	X	Y	Z	Lager	Beskrivning
Tand	111427	-6	-170		2	Homo
Tand	111161	-13	-170		1	Homo
Tand	112067	-9,77	-169,66	12,06	1	Homo. Del av höger under käke. Två bakersta visdomstand + 12-årstand. Åtminstone 20 år (20-25).
Tand	111821	-10	-170		0	Homo. 3:4 an vänster underkäke, 1: an permolaren , 4:e tanden från mitten.
Tand	112134	5	-170		0	Homo (1:4)
Tand	110622	-11	-170		3	Homo. Framtand
Tand	111465	9	-168		1	Homo
Tand	111393	-3	-167		2	Tand, Homo
Tand	111876	-4	-167		1	Homo
Ben	111419	-8,42	-168,59	11,9	2	Tibia (Skenben) Homo. Yngre än 15 år
Ben	111877	-11	-169		1	Fibula (vadbena) Homo. Äldre än 20 år.
Ben	112633	-6,17	-169,74	11,88	2	Femur (lårben) Homo. Yngre än 18 år
Skalltak	111396	-7	-169		2	Homo. Vuxen individ
Skalltak	111424	-6,69	-168,05	11,91	2	Homo. Vuxen individ
Skalltak	111594	-6	-170		2	Homo. Vuxen individ
Skalltak	111655	-10	-169		2	Homo. Vuxen individ
Skalltak	110457	-5	-169		3	Homo. Möjligen yngre individ
Skalltak	111425	-5,37	-169,79	11,91	2	Homo. Vuxen individ

Lösfynd av människoben, Ajvide 2002.

Bilaga 2.

Referenspunkt 5

Referenspunkt 5, 4,5m väster om stenblocket vid staket.

Närbild på stenblock, Referenspunkt 5 ligger 4,5m väster om den vita markeringen på stenblocket i måttbandets riktning.